

Kronika

INTERNATIONAL SCIENTIFIC DAYS 2014 „IMPROVING PERFORMANCE OF AGRICULTURE AND THE ECONOMY: CHALLENGES FOR MANAGEMENT AND POLICY”

(21-23 maja 2014, Vysoké Tatry, Słowacja)

W dniach 21-23 maja 2014 r. odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa International Scientific Days 2014 „Improving Performance of Agriculture and the Economy: Challenges for Management and Policy”*. Ta konferencja (o charakterze cyklicznym: organizowana bowiem co 2 lata) stanowi ważne w Europie Środkowo-Wschodniej wydarzenie, dające możliwość rozpowszechniania wyników badań z zakresu szeroko pojętych nauk ekonomicznych, ukierunkowanych na obszar gospodarki żywnościowej i rozwoju obszarów wiejskich. W 2014 r. konferencja International Scientific Days (ISD) miała wyjątkowy charakter, bowiem główny organizator, tj. Faculty of Economics and Management Slovak University of Agriculture (SUA) w Nitrze świętował jubileusz 55-lecia istnienia, dlatego też miejscem konferencji były wyjątkowo Vysoké Tatry (a dokładnie: Podbanské), a nie siedziba głównego uniwersytetu przyrodniczego na Słowacji. Nacisk położony został na kwestie związane z bezpieczeństwem żywnościowym (*food security*), poprawą produktywności na ścieżce wzrostu ekonomicznego (ogólnogospodarczego), jak i w sektorach gospodarki żywnościowej. Ramy tematyczne konferencji tworzyły asocjacje między rolnictwem, działalnością gospodarczą na obszarach wiejskich (*rural economy*) i środowiskiem naturalnym. Przesłanką do podjęcia tak ukierunkowanych rozważań była konstatacja dotycząca problemu *trade-off* (kompromisu/wymiany) między podwyższaniem produktywności w rolnictwie a zachowaniem funkcji środowiskowych (w tym produkcja dóbr publicznych) i społecznych, pełnionych przez gospodarstwa rolnicze.

Niezwykle istotnym i wartościowym pod względem teoretycznopoziomym i metodycznym były wystąpienia tzw. keynote speakerów, reprezentujących renomowane ośrodki naukowe. Referaty te nawiązywały do tematu przewodniego słowackiej konferencji. Należy zaznaczyć, że zaproszeni zostali uznani w środowisku ekonomiści z wielu krajów Europy Zachodniej, a także USA.

* Tytuł konferencji w oryginale: Medzinárodné Vedecké Dni 2014 „Zvyšovanie výkonnosti ekonomiky a poľnohospodárstva: Výzvy pre manažment a verejnú politiku”.

J. Swinnen (KU Leuven, Belgia) odniósł się do kwestii kształtowania cen żywności, wychodząc z perspektywy ekonomii politycznej¹. Belgijski ekonomista rozważył efekty zmian cen artykułów rolno-spożywczych zarówno w krótkim (*short run*), jak i długim okresie czasu (*long run*). Niezwykle interesujące były konstatacje dotyczące różnic w podejściu do polityki żywnościowej przed i po 2007 r., gdyż obecnie, pomimo zmniejszania skali głodu na świecie, tematyka bezpieczeństwa żywnościowego (*food safety*) nabiera większego znaczenia. Swinnen podkreślił problem tzw. *perfect storm* w ekonomii politycznej wyżywienia ludności. Wynika on m. in. z (1) względnego efektu dochodowego, (2) politycznych kosztów organizacyjnych, (3) efektu mediów. Hipotetyczny spadek cen żywności, w zależności od charakteru zmian (gwałtowne czy stopniowe) wpłynęłyby na zmniejszenie zainteresowania polityką żywnościową.

W referacie **A. Matthews**a (Trinity College Dublin, Dublin, Irland, współautorzy referatu: **O. Boysen** – University of Hohenheim, **H.G. Jensen** – University of Copenhagen) centralną tezą było stwierdzenie, że Wspólna Polityka Rolna (WPR) stała się wręcz najbardziej spektakularnym przykładem niespójności w polityce rozwoju². Wynika to m.in. z silnego stopnia protekcjonizmu (za pomocą subsydiów eksportowych, czy płatności bezpośrednich), który w istotny sposób zaburzył zarówno poziom, jak i zmienność cen artykułów rolno-spożywczych na poziomie globalnym (na niekorzyść rolników w krajach rozwijających się). WPR 2013+ nie rozwiązuje w bezpośredni sposób kwestii dotyczących dostępu do unijnego rynku żywności, w dużej mierze utrzymując system płatności bezpośrednich. Zdaniem Matthews'a i in., istotnym krokiem dla większej spójności w polityce rozwoju i bezpieczeństwa żywnościowego stanie się m. in. zachęcanie do „zrównoważonego wzrostu” w produkcji, który może być osiągnięty przez innowacje i zmiany techniczne, a także konstruowanie instrumentów wspierających cele środowiskowe.

Rozważania **H. de Gortera** (Cornell University, Ithaca, New York, USA) i **D. Drabika** (Wageningen UR, Holandia) dotyczyły rozpoznania, w jakim stopniu polityki dotyczące biopaliw doprowadziły do wzrostu cen żywności (artykułów rolno-spożywczych) na świecie³. Interesujące jest wyjaśnienie zależności korelacyjnych między cenami biopaliw a cenami artykułów rolnych, mających pierwotnie zastosowanie w produkcji żywności (np. rzepak, soja). Obecnie powiązania te mają charakter kontrfaktualny. Żeby wyjaśnić kształtowanie się cen zbóż i paliw potrzebne jest rozpoznanie przyczyn i mechanizmu, tzw. *perfect storm*. Według badaczy, niezbędne jest odwołanie się do ponad 9 modeli ekonomicznych, włączając m. in. ekonomię behawioralną, mikroekonomiczną, teorię popytu i podaży, makroekonomiczny cykl koniunkturalny. Ekonomię

¹ J. Swinnen: *Food prices and political economy of the global policy agenda on food security and poverty*, http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/data/presentations/johan_swinnen.pdf (data dostępu: 10.01.2015).

² A. Matthews, O. Boysen, H.G. Jensen: *The CAP and development*, http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/data/presentations/alan_matthews.pdf (data dostępu: 10.01.2015).

³ H.de Gorter, D. Drabik: *How biofuel policies caused the food commodity price boom*, http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/data/presentations/harry_de_gorter.pdf (data dostępu: 10.01.2015).

włączają do rozważań „teorię polityki biopaliw” (*the theory of biofuel policy*), integrującej na poziomie krajowym jak i międzynarodowym zależności między cenami energii, biopaliw i surowców. Ma to duże znaczenie dla praktyki polityki publicznej, szczególnie w krajach rozwijających się.

J. Fałkowski (UW/CEAPS) podjął rozważania modelowe nad rolą programów pomocy żywnościowej (*food aid*)⁴. Polski badacz postawił dosyć kontrowersyjne pytanie badawcze: czy te programy są strategicznie uzasadnione, a może raczej stanowią swoiste narzędzie do promocji państw-darczyńców? Ekonomista rozpoznał też, jak bilateralne przepływy wsparcia żywnościowego mogą oddziaływać na bariery w handlu międzynarodowym (np. powodować zakłócenia mechanizmu rynkowego). Zwrócił uwagę na potencjalną „odwrotną przyczynowość” (*reverse causality*) analizowanych zależności: obecność wysokiego stopnia protekcjonizmu podnosi „popyt” na wsparcie żywnościowe, czy raczej: państwa-darczyńcy uzależniają swoją pomoc od stopnia protekcjonizmu. Okres badawczy obejmował lata 1971-2006 dla importerów pszenicy produkowanej w USA. Jako zmienne objaśniające w modelach ekonometrycznych Fałkowski przyjął m.in. PKB, zatrudnienie w rolnictwie, demokrację, poziom produkcji pszenicy, natomiast zmienną objaśnianą była NRA (*nominal rate of assistance*)⁵.

P. Ciaian (współautorzy referatu: **J. Swinnen, d’A. Kancs**), reprezentujący JRC-IPTS, przedstawił badania oceny oddziaływania potencjalnych efektów reformy WPR w 2013 r. na kapitalizację płatności bezpośrednich⁶. Interesujący był wniosek, że najbardziej istotnymi czynnikami odpowiadającymi za wzrost ceny ziemi rolnej są najprawdopodobniej: okres odniesienia dla przyznania uprawienia (*entitlement allocation*) oraz przejście z modelu historycznego do płatności o charakterze zryczałtowanym (*flat-rate*). Zazielenienie, proponowane w ramach reformy WPR, może oddziaływać na ceny ziemi rolnej w innym kierunku.

Referaty większości uczestników konferencji zaprezentowane zostały podczas trzech sesji roboczych (o charakterze naukowym) pt.: (1) *Agricultural Economics and Food Safety*, (2) *Agricultural Management, Marketing and Finance*, (3) *Agriculture and Economics of the 21st Century*. Organizatorzy przygotowali ponadto dwa panele skierowane do uczestników słowackich (pierwszy z nich przewidziany dla członków organizacji The Association of Agricultural Economists in Slovakia, drugi dla ekspertów rolniczych zrzeszonych w The Society of Agricultural Experts at the SUA in Nitra). W konferencji uczestniczyli głównie naukowcy ze Słowacji i państw sąsiadujących (z Czech, Węgier, Polski), choć w gronie referujących znaleźli się również ekonomiści albańscy, rumuńscy i tureccy.

⁴ J. Fałkowski: *Food aid for food security or for making politics?*, http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/data/presentations/jan_falkowski.pdf (data dostępu: 10.01.2015).

⁵ Fałkowski zastosował jako alternatywę dla zmiennej „wsparcie żywnościowe” inną zmienną – „prawdopodobieństwo bycia odbiorcą pomocy z USA”.

⁶ P. Ciaian, J. Swinnen, d’A. Kancs: *The impact of the 2013 CAP reform on Land Capitalization*, http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/data/presentations/pavel_ciaian.pdf (data dostępu: 10.01.2015).

Udział polskich ośrodków naukowych, związanych z badaniami ekonomiczno-rolniczymi, był bardzo widoczny⁷. Przedstawiciele UR w Krakowie, **R. Matysik-Pejas** i **J. Zmija**, na podstawie danych the Community Innovation Service (CIS) określili pozycję polskich przetwórców żywności pod względem ich innowacyjności na tle państw UE. Wspomnieć należy, że za wieloletnią współpracę między SUA w Nitrze a UR w Krakowie prof. dr hab. J. Zmija został uhonorowany przez władze Faculty of Economic and Management nagrodą SAFRAN. Biorąc pod uwagę typy wdrożonych innowacji, znaczący i wysoki udział wśród polskich miały innowacje nietechnologiczne (*non-technological innovations*). A. Krasnodębski i W. Trela, reprezentujący również ww. ośrodek krakowski, podjęli rozważania nad działalnością innowacyjną polskich przedsiębiorstw usługowych i przemysłowych. Wdrażanie innowacji o charakterze organizacyjnym napotyka liczne bariery w sektorze MŚP, co wynika z trudności związanych z finansowaniem. Do problematyki innowacyjności odniosła się również w swoim wystąpieniu **I. Łącka** (ZUT w Szczecinie). Jako przyczyny niskiego poziomu innowacyjności w Polsce (w porównaniu do Czech, czy Słowacji) ekonomistka wymieniła m.in. nieefektywny, niedoskonały system R&D, niski stopień internacjonalizacji środowiska naukowego, a także niedostatecznie rozwinięte relacje na linii nauka-biznes.

B. Mickiewicz (ZUT w Szczecinie) i **D. Zuzek** (UR w Krakowie) przedstawili wyniki badań na temat znaczenia rent strukturalnych z perspektywy restrukturyzacji polskiego rolnictwa. Ekonomiści uznali, że choć zakładane w PROW 2007-2013 założenia były bardzo ambitne, to jednak ich realizacja była tylko częściowa. Niezbędne jest zatem dokładniejsze dopasowanie programu do ram finansowych, mając na uwadze, że procesy przekształceń w rolnictwie obejmują długi horyzont czasowy. **E. Szymańska** (SGGW w Warszawie) podjęła próbę rozpoznania ekonomicznych i środowiskowych efektów działalności rolnictwa intensywnego w Polsce. Stopień gęstości rozmieszczenia gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie trzody chlewnej i drobiu jest w Polsce przeciętny. Intensyfikacja i koncentracja produkcji zwierzęcej prowadzi do trwałych zmian ekonomicznych, co powinno przedkładać się na stosowanie opłat i kar w celach prewencyjnych, w myśl zasady „zanieczyszczający płaci”. Badania zespołu z IERiGŻ-PIB w Warszawie – **J. Kulawika**, **M. Soliwody** (referującego) i **J. Góral**, miały na celu przedstawienie holistycznego podejścia do zarządzania ryzykiem katastroficznym w rolnictwie. Wyniki analizy porównawczej, a także studium przypadku ASF w Polsce (wiosna 2014 r.) umożliwiły sformułowanie rekomendacji, że efekty działania różnych instrumentów zależą od łańcuchów kooperacji między różnymi jednostkami, od stabilności i jakości organów administracji publicznej, a także zdolności sektora do absorbowania szoków zewnętrznych. Opracowanie **B. Wieliczko** (IERiGŻ-PIB w Warszawie) dotyczyło analizy różnych wariantów systemu płatności bezpośrednich i oceny

⁷ Referaty zostały zamieszczone w dostępnych online materiałach pokonferencyjnych (International Scientific Days 2014, Conference Proceedings, May 21-23, 2014, High Tatras, Slovak Republic <http://spu.fem.uniag.sk/fem/mvd2014/proceedings/index.html>).

ich wpływu na poziom wsparcia publicznego uzyskiwanego przez różne typy gospodarstw. Pozostanie przy scenariuszu najbardziej zbliżonym do systemu płatności z lat 2007-2013 byłoby najbardziej neutralne z punktu widzenia rozwoju sektora rolnego w Polsce.

Reasumując, International Scientific Days 2014 „Improving Performance of Agriculture and the Economy: Challenges for Management and Policy” wpisuje się jako ważne w Europie Środkowo-Wschodniej wydarzenie naukowe z obszaru nauk ekonomicznych. ISD stanowi - w pełnym tego słowa znaczeniu - środkowoeuropejskie forum wymiany wyników badań z zakresu szeroko pojętych aspektów ekonomicznych funkcjonowania gospodarki żywnościowej i jej zaplecza. Niemalże doborowy skład referujących w sesji plenerowej wskazuje, z jak dużym zaangażowaniem słowaccy organizatorzy potraktowali przygotowanie jubileuszowej konferencji. Zabrakło jednak gości z państw kręgu niemieckojęzycznego, których referaty mogłyby znacznie wzbogacić przebieg poszczególnych sesji. Przedstawione rozważania miały często znaczące walory pod względem teoretycznopoziomym, a także metodycznym (dotyczyło to zwłaszcza modelowania instrumentów WPR na sytuację ekonomiczną i finansową gospodarstw rolniczych). Silny akcent położono na aktywizację pozarolniczych funkcji obszarów wiejskich i poprawę konkurencyjności w gospodarce żywnościowej. Uczestnictwo w konferencji przygotowanej przez słowackich ekonomistów rolnictwa z prężnego ośrodka, jakim jest Slovak University of Agriculture w Nitrze, stanowiło też impuls do poszukiwania odpowiedzi na pytanie, jaką ścieżkę rozwoju powinna obrać gospodarka żywnościowa w poszczególnych krajach NMS-10 (szczególnie tych w Europie Środkowo-Wschodniej) przy nowych realiach WPR 2014-2020. Czy jest możliwe pogodzenie rozwoju zrównoważonego w rolnictwie z coraz bardziej narastającą presją na poprawę konkurencyjności? Czy jest jeszcze miejsce na wrażliwość społeczną na kwestię bezpieczeństwa żywnościowego w krajach rozwijających się? Na te pytania naukowcy starali się poszukiwać odpowiedzi w trakcie obrad konferencji ISD 2014.

Michał Soliwoda